

Original article

The effect of salicylic acid in improving the physiological and agronomic characteristics of pinto bean under the end season drought stress

Parisa Sheikhzadeh^{1*}, Ali Narimanzadeh², Naser Zare³

1. Associate Professor, Department of Plant Production and Genetics, Faculty of Agriculture and Natural Resources, University of Mohaghegh Ardabili, Ardabil, Iran

2. M.Sc. Graduate of Crop Physiology, Department of Plant Production and Genetics, Faculty of Agriculture and Natural Resources, University of Mohaghegh Ardabili, Ardabil, Iran

3. Professor, Department of Plant Production and Genetics, Faculty of Agriculture and Natural Resources, University of Mohaghegh Ardabili, Ardabil, Iran

Received 7 January 2024; Revised 13 April 2024; Accepted 20 April 2024

Extended abstract

Introduction

Drought stress is considered an important abiotic stress, one of the factors affecting the production of crops and agricultural sustainability around the world, especially in arid and semiarid regions. Pinto bean (spotted bean) (*Phaseolus vulgaris* L.) is one of the major pulse crops in Iran. It is widely cultivated in arid and semiarid regions. The protein content of the pinto bean varied from 21.4% to 23.6%. Drought is a major limiter of yield in pinto beans, decreasing food security for those who rely on it as an important source of protein. Protecting plants from adverse environmental conditions by using simple methods could be of great value under these conditions. Salicylic acid (SA) is one of the important growth regulators that modulate plant responses to environmental stresses including drought stress.

Materials and methods

A split plot experiment was conducted based on a randomized complete block design with three replications at the research farm in the East Azerbaijan province, Sarab, during 2019-2020. Factors experiment included irrigation at two levels (full irrigation as control, irrigation withholding in 50% of flowering stage) and foliar application of salicylic acid at three levels (foliar application with water as control, 100 and 200 mg.l⁻¹). In this study, morphological traits, plant height, the number of sub-branches, the number of pods per plant, the weight of 100 grains, grain yield, and harvest index of pinto beans were investigated. Also, the measured traits included the chlorophyll index, malondialdehyde (MDA), hydrogen peroxide (H₂O₂), and Electrical Conductivity (EC).

Results and discussion

Drought stress reduces the value of all traits (chlorophyll index, plant height, the number of sub-branches, the number of pods per plant, the weight of 100 grains, grain yield and, harvest index) except MDA, EC and H₂O₂. However, salicylic acid foliar application was able to mitigate the adverse effects of water stress. Drought stress decreased chlorophyll index (about 14.2%), plant height (about 8.2%), number of sub-branches (about 22.9), the number of pods per plant (about 10.5%), the weight of 100 grains (about 8.9), grain yield (about 14.1) and harvest index (3.1%) and increase in the content of the MDA, EC and H₂O₂ (about 61, 2.1, and 92.2 present, respectively) as compared to the control treatment. Chlorophyll index, plant height, the number of sub-branches, the number of pods per plant, the weight

* Corresponding author: Parisa Sheikhzadeh; E-Mail: sheikhzadehmp@gmail.com

of 100 grains, grain yield and harvest index in pinto bean were increased with the application of different concentrations of salicylic acid. Foliar spraying with 200 mg.l⁻¹ salicylic acid caused a significant increase in the chlorophyll index, number of sub-branches, the number of pods per plant, (about 17.9, 33.02 and 18.4 present, respectively) and decreasing the MDA (about 49.33%) as compared to the control treatment. Under full irrigation and drought conditions, foliar spraying with 200 mg.l⁻¹ salicylic acid caused a significant increase in the plant height (15.92 and 9.8%), the weight of 100 grains (17.8 and 12.8%), grain yield (27.3 and 20.4%) and harvest index (13.5 and 10.7%) and decrease in the content of the EC (1.7 and 2.3%) and H₂O₂ (28.9 and 81.9%), respectively.

Conclusion

In this study, by exacerbation of water stress, all agronomic traits were reduced. Foliar spray of salicylic acid improved the pinto bean plant tolerance to drought stress by regulating several physiological responses. Salicylic acid treatments with the increase of content of the MDA, EC and H₂O₂, mitigated the negative effects of drought stress, thereby increasing tolerance and growth of the pinto bean plant. The results also showed that the concentration of 200 mg.l⁻¹ salicylic acid improved plant growth and drought tolerance in pinto bean plant more effectively than the concentration of 100 mg.l⁻¹ salicylic acid.

Keywords: Chlorophyll index, Drought stress, Hydrogen peroxide, Malondialdehyde, Salicylic acid

تأثیر اسید سالیسیلیک در بهبود خصوصیات فیزیولوژیک و زراعی لوبیاچیتی تحت تنش خشکی انتهای فصل

پریسا شیخزاده^{۱*}، علی نریمانزاده^۲، ناصر زارع^۳

۱. دانشیار، گروه تولید و ژنتیک گیاهی، دانشکده کشاورزی و منابع طبیعی، دانشگاه محقق اردبیلی، اردبیل
۲. دانش آموخته کارشناسی ارشد فیزیولوژی گیاهان زراعی، گروه تولید و ژنتیک گیاهی، دانشکده کشاورزی و منابع طبیعی، دانشگاه محقق اردبیلی، اردبیل
۳. استاد، گروه تولید و ژنتیک گیاهی، دانشکده کشاورزی و منابع طبیعی، دانشگاه محقق اردبیلی، اردبیل

مشخصات مقاله	چکیده
واژه‌های کلیدی: اسید سالیسیلیک پراکسید هیدروژن تنش خشکی شاخص کلروفیل مالون دی‌آلدهید	تنش خشکی یکی از مهم‌ترین تنش‌های محیطی بوده که میزان رشد و عملکرد گیاهان زراعی را کاهش می‌دهد. مرحله گلدهی و پرشدن دانه لوبیاچیتی به تنش خشکی حساس بوده به‌طوری‌که وقوع تنش خشکی انتهای فصل می‌تواند خصوصیات زراعی و عملکردی لوبیاچیتی را به شدت تحت تأثیر قرار دهد. استفاده از مواد تعدیل‌کننده تنش مانند اسید سالیسیلیک در کاهش اثرات منفی تنش خشکی اهمیت زیادی دارد. به‌منظور بررسی تأثیر اسید سالیسیلیک بر عملکرد دانه و صفات فیزیولوژیک لوبیاچیتی (<i>Phaseolus vulgaris</i> L.) تحت شرایط محدودیت آبی، آزمایشی به‌صورت اسپلیت پلات در قالب طرح بلوک‌های کامل تصادفی در سه تکرار در شهرستان سراب در سال زراعی ۱۳۹۹ اجرا شد. تیمارهای موردبررسی شامل سطوح آبیاری (آبیاری کامل و قطع آبیاری از مرحله ۵۰ درصد گلدهی تا انتهای فصل رشد) و اسید سالیسیلیک (صفر، ۱۰۰ و ۲۰۰ میلی‌گرم در لیتر) بود. نتایج نشان داد تنش خشکی سبب کاهش صفات زراعی و عملکردی لوبیاچیتی نسبت به تیمار آبیاری کامل شد. همچنین در شرایط تنش خشکی انتهای فصل، میزان مالون دی‌آلدهید، هدایت الکتریکی و پراکسید هیدروژن افزایش یافت. کاربرد ۲۰۰ میلی‌گرم در لیتر اسید سالیسیلیک، سبب افزایش شاخص کلروفیل، تعداد شاخه فرعی و تعداد غلاف در بوته به ترتیب در حدود ۱۷/۹، ۴۴/۰۳ و ۱۸/۴ درصد نسبت به شاهد شد. تحت شرایط آبیاری کامل و قطع آبیاری، محلول‌پاشی بوته‌ها با ۲۰۰ میلی‌گرم در لیتر اسید سالیسیلیک، به ترتیب سبب افزایش ارتفاع بوته (۱۵/۹۲ و ۹/۸ درصد)، وزن صد دانه (۱۷/۸ و ۱۲/۸ درصد)، عملکرد دانه (۲۷/۳ و ۲۰/۴ درصد) و شاخص برداشت (۱۳/۵ و ۱۰/۷ درصد) و سبب کاهش هدایت الکتریکی به ترتیب در حدود ۱/۷ و ۲/۳ درصد و پراکسید هیدروژن به ترتیب به میزان ۲۸/۹ و ۸۱/۹ درصد شد. به نظر می‌رسد کاربرد ۲۰۰ میلی‌گرم در لیتر اسید سالیسیلیک می‌تواند با بهبود صفات فیزیولوژیک و بیوشیمیایی ضمن جبران اثرات تنش خشکی موجب افزایش عملکرد دانه لوبیاچیتی شود.
تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۱۰/۱۷ تاریخ بازنگری: ۱۴۰۳/۰۱/۲۵ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۲/۰۱ تاریخ انتشار: تابستان ۱۴۰۴ ۲۹۹-۳۱۴ (۲): ۱۸	

مقدمه

لوبیا با نام علمی (*Phaseolus vulgaris* L.) یکی از مهم‌ترین حبوبات است که به‌طور گسترده در سراسر جهان کشت می‌شود و منبع مهم پروتئین غذایی، کربوهیدرات‌ها و ریزمغذی‌ها به شمار می‌رود (Beebe et al., 2013). لوبیاچیتی با تولید ۲۲۴۰۸۳ تن در سال زراعی ۱۴۰۰-۱۴۰۱ در کشور، مقام اول را در بین حبوبات به خود اختصاص داده است، در استان اردبیل نیز، با تولید ۲۹۳۶ تن، بعد از نخود،

مقام دوم را دارد، در سال زراعی ۱۴۰۰-۱۴۰۱ در کشور، ۴۳/۵ درصد تولید حبوبات را لوبیا تشکیل می‌دهد (Agricultural statistics, 2023). گیاه لوبیا تحمل پایینی نسبت به تنش خشکی دارد و این در حالی است که حدود ۶۰ درصد از محصول لوبیا در مناطقی به دست می‌آید که تحت تنش خشکی قرار دارند، گزارش شده که حدود ۲۵

درصد کاهش عملکرد لوبیا به دلیل تنش خشکی اتفاق می‌افتد (Rahbarian et al., 2011).

تنش خشکی به عنوان یک تنش غیرزیستی از مهم‌ترین مشکلات مناطق خشک و نیمه‌خشک است که رشد و نمو و تولید گیاهان زراعی را محدود می‌کند (Kottmann et al., 2016). در نواحی مدیریت‌شده نیمه‌خشک، محدودیت آب اغلب در مراحل بحرانی رشد گیاهان بهاره رخ می‌دهد و این محدودیت می‌تواند بر فرآیندهای مختلف در گیاه از جمله دهیدراسیون سلول، ممانعت از توسعه و تقسیم سلول، طول شدن ساقه، اندازه برگ، توسعه و گسترش ریشه، تغییرات روزنه‌ای، جذب عناصر غذایی در گیاه اثرگذار بوده (Kaushal and Wani, 2016) و در نهایت منجر به کاهش فتوسنتز و عملکرد نهایی شود (Khan et al., 2017). تنش خشکی از طریق افزایش سنتز هورمون آبسزیک اسید (ABA) و همچنین با ایجاد محدودیت در رشد ریشه و کاهش محتوای نسبی آب موجب کاهش رشد گیاه می‌شود که تحت چنین شرایط با افزایش تولید گونه‌های فعال اکسیژن (ROS) از جمله پراکسید هیدروژن، ترکیبات مختلف گیاه مانند رنگیزه‌های فتوسنتزی و غشاء سلولی آسیب‌دیده و این امر موجب افزایش پراکسیداسیون لیپیدی و محتوای مالون‌دی‌آلدئید برگ می‌شود (Tayyab et al., 2020). گزارش شده است که تنش خشکی از طریق ایجاد محدودیت در رشد ریشه و کاهش محتوای نسبی آب گیاه که با ایجاد اختلال در سیستم فتوسنتزی و افزایش تولید پراکسید هیدروژن موجب کاهش شاخص کلروفیل و افزایش محتوای مالون‌دی‌آلدئید برگ شد (Asadi and Eshghizadeh, 2021).

امروزه استفاده از مواد ضد تنش به صورت محلول‌پاشی به منظور افزایش مقاومت گیاهان به انواع مختلف تنش‌های محیطی در حال افزایش است. در این میان، اسید سالیسیلیک ماده‌ای شبه‌هورمونی است که بر رشد و نمو گیاه اثر می‌گذارد. درواقع اسید سالیسیلیک یا اورتو هیدروکسی بنزوئیک اسید به گروه متنوعی از فنول‌های گیاهی تعلق دارد. این ترکیب در تنظیم رشد و نمو گیاهی، برهم‌کنش با سایر موجودات و در پاسخ به تنش‌های محیطی نقش مهمی ایفا می‌کند. همچنین، این ماده در میوه‌دهی، گل‌یکولیز، جذب و انتقال یون، عملکرد فتوسنتزی و تفرق مؤثر است. اسید سالیسیلیک در بروز پاسخ‌های گیاهان به تنش‌های مختلف محیطی به عنوان یک حد واسطه و پیام‌رسان عمل می‌کند. گزارش‌ها نشان می‌دهد، اسید سالیسیلیک تأثیرات بسیاری بر

مورفولوژی و فیزیولوژی گیاه داشته و در تحریک مکانیسم‌های حمایتی افزایش مقاومت در برابر تنش‌های زیستی و غیرزیستی نقش دارد (Rajeshwari and Bhuvaneshwari, 2017). همچنین اسید سالیسیلیک با حفظ پتانسیل تورگر از طریق تنظیم اسمزی و تأثیر بر فعالیت آنزیم‌های آنتی‌اکسیدانی، تولید رادیکال‌های آزاد از جمله پراکسید هیدروژن در گیاه را کاهش می‌دهد که در نهایت با موجب کاهش پراکسیداسیون لیپیدی می‌شود (Chavoushi et al., 2019). در این راستا شورابی و همکاران (Shooryabi et al., 2012) گزارش کردند که کاربرد اسید سالیسیلیک تحت شرایط تنش خشکی با افزایش فعالیت آنزیم‌های آنتی‌اکسیدانی، توانست موجب بهبود شاخص پایداری غشاء شود و با کاهش فلورسانس کلروفیل، کارایی سیستم فتوسنتزی را افزایش دهد. عبدالال و همکاران (Abdelaal et al., 2020) نیز گزارش کردند کاربرد اسید سالیسیلیک با بهبود فعالیت آنزیم‌های آنتی‌اکسیدانی و کاهش محتوای پراکسید هیدروژن و سوپر اکسید موجب کاهش میزان نشت الکترولیت و افزایش محتوای کلروفیل، محتوای نسبی آب، طول ساقه و عملکرد دانه جو (*Hordeum vulgare* L.) تحت شرایط تنش خشکی می‌شود.

مصادف شدن مراحل حساس رشدی لوبیاچیتی در بیشتر مناطق خشک و نیمه‌خشک با شرایط آب و هوایی گرم و خشک و نقش اسید سالیسیلیک در تعدیل یا کاهش اثر محدودیت آبی و بررسی‌های محدود انجام‌شده در خصوص برهم‌کنش توأم این عوامل، از جمله مواردی بودند که موجب شد تا اثر این عوامل بر عملکرد دانه و برخی صفات فیزیولوژیکی لوبیاچیتی تحت شرایط محدودیت آبی مورد ارزیابی قرار گیرد.

مواد و روش‌ها

به منظور بررسی تأثیر تنش خشکی و محلول‌پاشی اسید سالیسیلیک بر برخی صفات عملکردی فیزیولوژیک لوبیاچیتی، آزمایشی به صورت اسپلیت پلات در قالب طرح بلوک‌های کامل تصادفی با سه تکرار در سال زراعی ۱۳۹۹ در استان آذربایجان شرقی، شهرستان سراب، روستای رازلیق (با مختصات جغرافیایی ۴۷ درجه و ۵۰ دقیقه طول جغرافیایی، ۳۸ درجه و ۴۲ دقیقه شرقی عرض جغرافیایی و با ارتفاع ۱۷۹۰ متری از سطح دریا) اجرا شد. وضعیت خاک مزرعه

میلی گرم در لیتر اسید سالیسیلیک) (Barros et al., 2018; Kuchlan and Kuchlan, 2023) به عنوان کرت فرعی بودند. محلول پاشی با اسید سالیسیلیک در سه مرحله، مرحله رویشی (۶ تا ۸ برگ)، مرحله ۵۰ درصد گلدهی و مرحله ۵۰ درصد غلاف بندی با استفاده از سم پاش پستی به صورت دستی انجام شد.

آزمایشی از نظر خصوصیات فیزیکی و شیمیایی در جدول ۱ و ویژگی های هواشناسی منطقه در طول اجرای آزمایش در جدول ۲ ارائه شده است. تیمارهای مورد بررسی شامل سطوح آبیاری (آبیاری کامل و قطع آبیاری از مرحله ۵۰ درصد گلدهی تا انتهای فصل رشدی) به عنوان کرت اصلی و محلول پاشی اسید سالیسیلیک (عدم محلول پاشی به عنوان شاهد و محلول پاشی ۱۰۰ و ۲۰۰

جدول ۱. خصوصیات فیزیکی و شیمیایی خاک مزرعه

Table 1. Physical and chemical characteristics of the farm soil

بافت خاک	شن	سیلت	رس	پتاسیم	فسفر	نیتروژن	کربن آلی	اسیدیته	هدایت الکتریکی
Soil Texture	Sand	Silt	Clay	K	P	N	Organic Carbon	خاک pH	EC
	----- % -----			----- ppm -----		----- % -----			ds m ⁻¹
لومی Loam	36	42	22	242	9.1	0.15	2.67	7.8	0.85

جدول ۲. مشخصات جوی در طول دوره رشدی لوبیاچیتی در سال زراعی آزمایش

Table 2. Atmospheric characteristics during the growth period of beans in the experiment year

Climatic parameters								پارامترهای اقلیمی	
Month	ماه	میانگین دما			جمع ساعات		مجموع بارندگی		
		Average temperature	حداقل دما	حداکثر دما	آفتابی	رطوبت نسبی			
		Total hours of sunshine	Relative humidity	Total rainfall					
		----- °C -----	h	%	mm				
April	فروردین	9.85	1.78	13.62	191	67.79	72.45		
May	اردیبهشت	19.6	6.54	22.32	303.1	55.25	25.86		
June	خرداد	22.94	8.92	27.21	342.3	47.83	10.56		
July	تیر	24.18	12.60	28.71	324.4	51.81	17.31		
August	مرداد	20.96	9.81	26.32	370.9	57.04	1.82		
September	شهریور	20.51	8.00	26.76	310.5	54.15	7.93		

ردیف های کاشت در رأس پشته ها با تراکم ۱۲۰ کیلوگرم در هکتار به صورت دستی صورت گرفت. بذرهای لوبیاچیتی مورد استفاده در این پژوهش از رقم محلی شهرستان سراب تهیه گردید.

اولین آبیاری بلافاصله پس از کاشت و آبیاری های بعدی نیز بر اساس نیاز گیاه و شرایط آب و هوایی منطقه انجام شد. کلیه تیمارها به طور یکنواخت و بر اساس عرف منطقه تا مرحله گلدهی آبیاری شدند. به منظور اعمال تیمار تنش خشکی انتهای فصل، قطع آبیاری در مرحله ۵۰ درصد گلدهی در کرت های مورد نظر (تاریخ ۲۰ تیرماه ۱۳۹۹) انجام شد و در کرت هایی با تیمار آبیاری کامل تا انتهای دوره رشدی آبیاری بوته ها ادامه یافت. از ابتدای دوره آزمایش، عملیات

زمین محل اجرای آزمایش در پاییز سال ۱۳۹۸ شخم زده شده بود. شخم مجدد و سایر عملیات تکمیلی تهیه زمین شامل دیسک زنی و ایجاد جوی و پشته در بهار سال ۱۳۹۹ انجام گرفت. به کمک فاروئر پشته هایی به عرض ۳۰ سانتی-متر ایجاد شد. پس از انجام عملیات آماده سازی زمین و قبل از کاشت بذور، بر اساس آزمون خاک به میزان ۶۹ کیلوگرم در هکتار کود فسفره (P₂O₅) از منبع فسفات آمونیوم و ۲۳ کیلوگرم در هکتار نیتروژن خالص از منبع اوره جهت تأمین عناصر غذایی مورد نیاز گیاه به زمین به صورت یکنواخت اضافه شد. هر واحد آزمایشی شامل ۶ خط کاشت به طول ۴ متر بود. کاشت بذور لوبیاچیتی در تاریخ ۲۰ اردیبهشت ماه ۱۳۹۹ با فاصله ۲۵ سانتی متری بین ردیف و ۴ سانتی متر روی

احتمال پنج درصد استفاده شد و ترسیم شکل‌ها با بهره‌گیری از نرم‌افزار Excel انجام پذیرفت.

نتایج و بحث

شاخص کلروفیل

مطابق با نتایج جدول تجزیه واریانس (جدول ۳)، تیمارهای آبیاری و محلول‌پاشی با اسید سالیسیلیک تأثیر معنی‌داری بر شاخص کلروفیل در سطح احتمال یک درصد داشتند ولی اثر متقابل آبیاری $\times$ اسید سالیسیلیک بر این صفت معنی‌دار نبود. نتایج مقایسه میانگین نشان داد، قطع آبیاری در مرحله گلدهی موجب کاهش معنی‌دار شاخص کلروفیل به میزان ۱۴/۰۶ درصد نسبت به شرایط آبیاری کامل شد (جدول ۴). تنش خشکی با کاهش سنتز کمپلکس اصلی رنگ‌دانه کلروفیل، صدمه اکسیداتیو به لیپیدهای کلروپلاست، رنگ‌دانه‌ها و پروتئین‌ها موجب کاهش کلروفیل می‌شود (Hamzei and Babaei, 2017). اثر افزایشی اسید سالیسیلیک بر رنگ‌دانه‌های فتوسنتزی مانند کلروفیل می‌تواند در ارتباط با متابولیسم نیترات داخلی بافت‌ها و بیوسنتز کلروفیل و تأثیر آن بر تحریک فعالیت آنزیم روبیسکو باشد (Shi et al., 2006). کاربرد غلظت‌های مختلف اسید سالیسیلیک سبب افزایش معنی‌دار شاخص کلروفیل برگ در لوبیاچیتی گردید به‌طوری‌که بیش‌ترین میزان شاخص کلروفیل برگ با افزایش ۱۷/۹ درصدی در محلول‌پاشی ۲۰۰ میلی‌گرم در لیتر اسید سالیسیلیک در مقایسه با تیمار شاهد به دست آمد که به‌طور معنی‌داری بیشتر از تیمارهای شاهد و ۱۰۰ میلی‌گرم در لیتر اسید سالیسیلیک بود (جدول ۴). در شرایط تنش خشکی اسید سالیسیلیک به‌عنوان آنتی-اکسیدان عمل نموده و از آسیب به رنگ‌دانه‌ها به‌ویژه کلروفیل جلوگیری می‌کند، به‌طوری‌که گزارش شده است اسید سالیسیلیک از طریق جلوگیری از آسیب به کلروفیل موجب بهبود فتوسنتز در شرایط تنش خشکی شده است (Khan et al., 2003). میورا و تادا (Miura and Tada, 2014) اظهار داشتند که اسید سالیسیلیک با تقویت سیستم دفاع آنتی‌اکسیدانی (آنزیمی و غیرآنزیمی) موجب محافظت کلروفیل در برابر تنش اکسیداتیو می‌شود. در بررسی مهدویان (Mahdavian, 2021) نیز اسید سالیسیلیک به‌دلیل خواص آنتی‌اکسیدانی خود از تخریب کلروفیل جلوگیری کرده و به‌طور غیرمستقیم موجب افزایش آن شد. همچنین اسید سالیسیلیک با افزایش توان آنتی‌اکسیدانی گیاه از جمله

وجین برای کنترل علف‌های هرز در چندین نوبت و به‌صورت دستی انجام شد. ۳۴ روز بعد از اعمال تنش خشکی بعد از انجام محلول‌پاشی در مرحله غلاف‌بندی (نوبت سوم)، شاخص کلروفیل برگ با استفاده از دستگاه کلروفیل‌متر (مدل SPAD-502، شرکت Konica Minolta، ژاپن) و هدایت الکتریکی مواد نشت یافته از برگ‌ها (EC) توسط دستگاه EC متر (مدل Mi 180 Bench Meter) (ISTA, 2017) برای تیمارهای مختلف انجام گرفت. محتوای مالون‌دی‌آلدئید نیز بر اساس روش استوارت و بولی (Stewart and Bewley, 1980) اندازه‌گیری شد. به این منظور ابتدا ۰/۵ گرم برگ (آخرین برگ توسعه‌یافته) در ۱۰ میلی‌لیتر محلول ۰/۱ درصد تری‌کلرواستیک اسید همگن و به مدت ۱۰ دقیقه در ۱۵۰۰۰ دور در دقیقه سانتریفیوژ گردید. ۲ میلی‌لیتر از محلول روشن‌آور حاصل با ۴ میلی‌لیتر از محلول ۲۰ درصد تری‌کلرواستیک اسید محتوای ۰/۵ درصد تیوباربیتوریک اسید مخلوط شد. کمپلکس حاصل به مدت ۳۰ دقیقه در دمای ۹۵ درجه سانتی‌گراد نگهداری و سپس به حمام آب سرد منتقل گردید. نمونه‌ها دوباره ۱۰ دقیقه در ۱۰۰۰۰ دور در دقیقه سانتریفیوژ شدند. جذب نمونه‌ها در طول موج ۵۳۲ و ۶۰۰ نانومتر ثبت گردید و میزان مالون‌دی‌آلدئید محاسبه گردید. برای اندازه‌گیری میزان پراکسید هیدروژن نیز از روش آلکسیوا و همکاران (Alexieva et al., 2001) استفاده شد.

جهت تعیین عملکرد و اجزای عملکرد، در هنگام رسیدگی محصول، از سطح مؤثر هر واحد آزمایشی بعد از حذف اثر حاشیه از ابتدا و انتهای هر کرت، ۱۰ بوته به‌طور تصادفی برداشت شدند. صفات ارتفاع بوته، تعداد شاخه فرعی، تعداد دانه در بوته، تعداد غلاف در بوته و وزن صد دانه تعیین شد. برداشت نهایی (۱۳۹۹/۶/۲۳) هر واحد آزمایشی موقعی انجام گرفت که بیش از ۷۰ درصد غلاف‌ها رنگ زرد به خود گرفته بودند و رطوبت بذور به حدود ۳۵ درصد رسیده بود. در این مرحله بوته‌های موجود در مساحت یک مترمربع از هر کرت برداشت شدند. سپس دانه‌ها از نیام‌ها جدا گردید و عملکرد دانه در واحد سطح برای هر تیمار و تکرار به‌صورت جداگانه توزین و ثبت شد. پس از مشخص شدن عملکرد بیولوژیک و عملکرد دانه، شاخص برداشت برای هر یک از واحدهای آزمایشی محاسبه گردید. پس از اطمینان از نرمال بودن داده‌ها، کلیه تجزیه‌های آماری و مقایسه میانگین‌های داده‌های حاصل با استفاده از نرم‌افزار SAS 9.1 انجام گردید. برای مقایسه میانگین داده‌ها از آزمون چند دامنه‌ای دانکن در سطح

درصد در برگ لوبیاچیتی گردید (جدول ۴). تنش‌های محیطی با ایجاد تنش اکسیداتیو، محتوای پراکسید هیدروژن را در سلول افزایش می‌دهد که با پراکسید کردن غشاهای سلولی، موجب تخریب غشاها می‌شود. افزایش تشکیل گونه-های فعال اکسیژن (H_2O_2) در شرایط تنش خشکی، موجب القای پاسخ‌های حفاظتی و آسیب سلولی می‌شود. پراکسید هیدروژن منجر به پراکسیداسیون چربی‌ها و آسیب به غشاء می‌شود (Mousavi Dehmordy et al., 2018).

افزایش کارتنوئیدها موجب کاهش مقدار پراکسیداسیون لیپیدها و حفاظت بیشتر از غشای سلولی و رنگیزه‌های فتوسنتزی شده و از کاتابولیسم کلروفیل جلوگیری می‌کند.

محتوای مالون‌دی‌آلدئید

این شاخص واکنش معنی‌داری در سطح احتمال یک درصد به تیمارهای آبیاری و محلول‌پاشی با اسید سالیسیلیک نشان داد (جدول ۳). اعمال تنش خشکی در مرحله گلدهی موجب افزایش معنی‌دار محتوای مالون‌دی‌آلدئید به میزان ۶۱/۴

جدول ۳. تجزیه واریانس تأثیر تیمارهای آبیاری و محلول‌پاشی اسید سالیسیلیک بر میزان شاخص کلروفیل، هدایت الکتریکی، مالون‌دی‌آلدئید و پراکسید هیدروژن در برگ‌های لوبیاچیتی

Table 3. Analysis of variance the effects of irrigation and salicylic acid treatments on Chlorophyll index, EC MDA and H_2O_2 of pinto bean leaves

S.O.V	منابع تغییرات	درجه آزادی df	Mean of squares			
			شاخص کلروفیل Chlorophyll index	مالون‌دی‌آلدئید MDA	هدایت الکتریکی EC	پراکسید هیدروژن H_2O_2
Block	بلوک	2	0.719 ^{ns}	0.088 ^{ns}	67.005*	208×10^{-8}
Irrigation (I)	آبیاری	1	80.433**	8.738**	184.64**	1214×10^{-4} **
Error a	خطای اصلی	2	0.38	0.032	0.925	297×10^{-8}
Salicylic acid (SA)	اسید سالیسیلیک	2	32.171**	5.595**	35.545**	399×10^{-6} **
I × SA	اسید سالیسیلیک × آبیاری	2	1.365 ^{ns}	0.139 ^{ns}	4.594*	109×10^{-6} **
Error b	خطای فرعی	8	0.405	0.033	0.799	181×10^{-8}
CV (%)	ضریب تغییرات		2.29	6.14	0.38	3.65

*, **, ns: به ترتیب اختلاف معنی‌دار در سطح احتمال ۵ و ۱ درصد و نبود اختلاف معنی‌دار

*, **, and ns: significant at a probability level of 5% and 1% and non-significant, respectively

حفظ غشای سلولی تحت تنش خشکی باشد (Habibi et al., 2012). اسید سالیسیلیک با مهار گونه‌های فعال اکسیژن، از آسیب به اسیدهای چرب جلوگیری و نفوذپذیری و نشت یونی غشاء را کاهش و از غشاء تیلاکوئیدی در مقابل تنش محافظت می‌کند (Ashraf et al., 2010). مطابق با نتایج پژوهش حاضر کاهش میزان مالون‌دی‌آلدئید در اثر کاربرد اسید سالیسیلیک در کینوا (*Chenopodium quinoa* Willd.) نیز گزارش شده است (Jahanbakhsh et al., 2020).

کاربرد غلظت‌های مختلف اسید سالیسیلیک سبب کاهش معنی‌دار محتوای مالون‌دی‌آلدئید به‌ویژه در محلول‌پاشی ۲۰۰ میلی‌گرم در لیتر اسید سالیسیلیک شد، به‌طوری‌که محلول‌پاشی با غلظت ۱۰۰ و ۲۰۰ میلی‌گرم در لیتر اسید سالیسیلیک به ترتیب موجب کاهش ۱۰/۲۱ و ۴۹/۱۹ درصدی نسبت به تیمار عدم محلول‌پاشی اسید سالیسیلیک شد (جدول ۴). کاربرد برگی اسید سالیسیلیک می‌تواند پاسخ مناسبی برای کاهش پراکسیداسیون لیپیدهای غشاء از طریق جلوگیری از فعالیت پراکسید هیدروژن (H_2O_2)، به‌منظور

جدول ۴. مقایسه میانگین شاخص کلروفیل و مالون‌دی‌آلدئید برگ‌های لوبیاچیتی تحت تأثیر تیمارهای آبیاری و اسید سالیسیلیک
Table 4. Mean comparison of chlorophyll index and MDA of pinto bean leaves affected by irrigation and salicylic acid treatments

treatment	تیمار	شاخص کلروفیل Chlorophyll index	مالون‌دی‌آلدئید MDA ($\mu\text{M}/\text{mg Fw}^{-1}$)
سطوح آبیاری Irrigation levels	Normal irrigation آبیاری کامل	29.96 ^a	2.28 ^b
	Drought stress تنش خشکی	25.74 ^b (-14.06)*	3.68 ^a (+61. 4)
اسید سالیسیلیک Salicylic acid	Control شاهد	25.68 ^c	3.72 ^a
	100 mg.l ⁻¹	27.59 ^b (+7. 4)	3.34 ^b (-10. 21)
	200 mg.l ⁻¹	30.29 ^a (+17. 9)	1.89 ^c (-49.19)

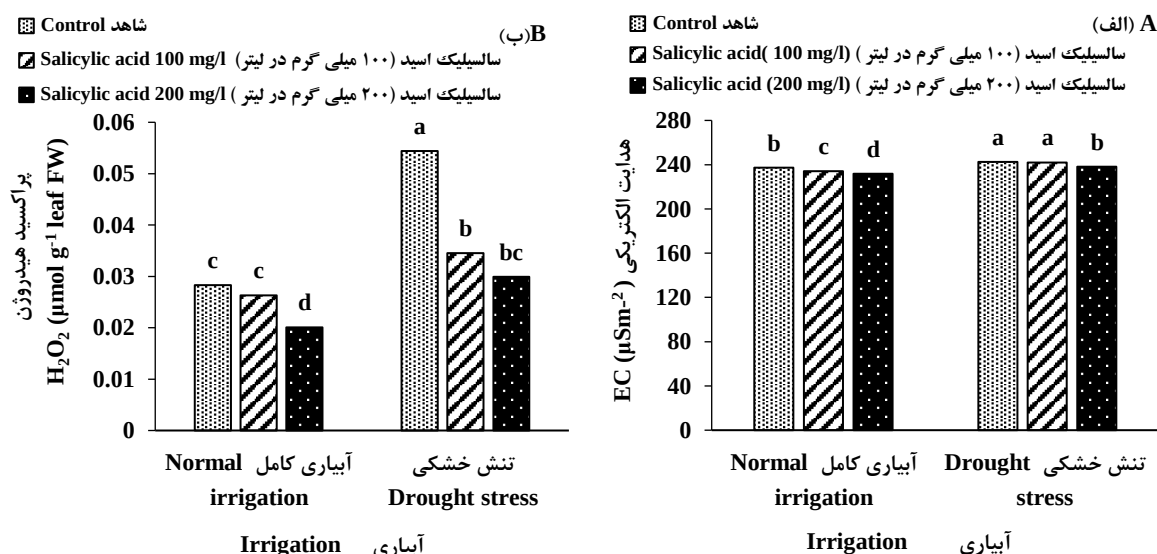
در هر ستون میانگین‌هایی که در یک حرف مشترک هستند فاقد تفاوت آماری معنی‌دار در سطح احتمال ۵٪ بر اساس آزمون چند دامنه‌ای دانکن می‌باشند. *: اعداد داخل پارانتر نشان‌دهنده درصد تغییر نسبت به تیمار شاهد است.

In each column, means which followed by the same letter are not significantly different at the 5% probability leve according to Duncan test. *: The numbers in parentheses indicate the percent change compared to the control treatment.

الکترونیک مواد نشت یافته از برگ در سطح احتمال ۵ درصد و بر میزان پراکسید هیدروژن در سطح احتمال یک درصد معنی‌دار بود (جدول ۳). با اعمال تنش خشکی آخر فصل میزان هدایت الکتریکی مواد نشت یافته از برگ و میزان پراکسید هیدروژن نسبت به تیمار آبیاری کامل افزایش یافت (شکل الف و ب).

هدایت الکتریکی مواد نشت یافته از برگ و میزان پراکسید هیدروژن

نتایج تجزیه واریانس نشان داد که تیمارهای آبیاری و اسید سالیسیلیک بر میزان هدایت الکتریکی مواد نشت یافته از برگ و میزان پراکسید هیدروژن در سطح احتمال یک درصد تأثیر معنی‌دار داشت و اثرات متقابل این تیمارها بر میزان هدایت

شکل ۱. تأثیر تیمارهای آبیاری و محلول‌پاشی اسید سالیسیلیک بر میزان هدایت الکتریکی (الف) و پراکسید هیدروژن (ب) برگ‌های لوبیاچیتی. میانگین‌ها با حروف مشابه تفاوت معنی‌داری در سطح احتمال پنج درصد بر اساس آزمون چند دامنه‌ای دانکن ندارند.
Fig. 1. The effects of irrigation and salicylic acid treatment on EC (A) and H₂O₂ (B) of pinto bean leaves. The means with the same letter(s) are not significantly different according to Duncan test ($p \leq 0.05$).

گونه‌های فعال اکسیژن منجر به پراکسیداسیون لیپیدهای غشاء، تغییر در نفوذپذیری آن و خسارت به سلول می‌گردند که در نتیجه آن غشای سلولی پاره شده و موجب افزایش

افزایش هدایت الکتریکی در شرایط تنش، می‌تواند ناشی از آسیب وارده بر غشای سلولی و کاهش مقاومت و یا تولید گونه‌های فعال اکسیژن و القای تنش اکسیداتیو باشد.

نتایج تجزیه واریانس نشان داد که تأثیر برهم‌کنش توأم تنش خشکی و محلول‌پاشی اسید سالیسیلیک بر ارتفاع بوته معنی‌دار ولی برهم‌کنش توأم این عوامل بر تعداد شاخه فرعی معنی‌دار نبود (جدول ۵). تنش خشکی سبب کاهش تعداد شاخه فرعی به میزان ۲۲/۸ درصد گردید (جدول ۶). کاربرد غلظت‌های مختلف اسید سالیسیلیک در شرایط آبیاری کامل و تنش خشکی موجب افزایش ارتفاع بوته نسبت به شرایط عدم محلول‌پاشی شد، به‌طوری‌که محلول‌پاشی ۲۰۰ میلی گرم در لیتر اسید سالیسیلیک در هر یک از سطوح آبیاری (آبیاری کامل و قطع آبیاری) موجب بیشترین افزایش ارتفاع بوته نسبت به تیمار شاهد شد (شکل ۲الف). محلول‌پاشی با ۲۰۰ میلی گرم در لیتر اسید سالیسیلیک با اختلاف معنی‌دار، سبب افزایش ۳۳/۰۲ درصدی تعداد شاخه فرعی نسبت به تیمار شاهد گردید (جدول ۶). عبید و همکاران (Abid et al., 2016) اظهار داشتند که در شرایط تنش خشکی به دلیل کاهش فشار تورژانس، رشد و نمو سلول‌ها کاهش می‌یابد، لذا طول میانگره‌های ساقه و در نتیجه ارتفاع بوته کاهش می‌یابد. اختلال در فتوسنتز به‌واسطه کمبود آب و کاهش تولید مواد فتوسنتزی جهت ارائه به بخش‌های در حال رشد سبب دلیل کاهش معنی‌دار تعداد شاخه فرعی در بوته در شرایط تنش خشکی عنوان شده است (Istanbuluoglu et al., 2010).

اسید سالیسیلیک می‌تواند از طریق افزایش تقسیم سلولی (Sepehri et al., 2015)، بهبود شاخص کلروفیل و افزایش فتوسنتز سبب افزایش طول ساقه و تعداد شاخه فرعی شود (Moradi Marjane and Goldani, 2011). اسید سالیسیلیک به‌عنوان یک شبه هورمون، وضعیت هورمونی گیاه را متعادل کرده و با افزایش مقدار اکسین و سیتوکینین به افزایش ارتفاع بوته و تعداد شاخه فرعی کمک می‌کند (Azadvari et al., 2020). حیات و همکاران (Hayat et al., 2013) نیز کاهش غالبیت و رشد مریستم انتهایی و همچنین تحریک رشد مریستم‌های جانبی را موجب پر شاخه‌تر شدن گیاه در اثر کاربرد اسید سالیسیلیک عنوان کردند.

تعداد غلاف در بوته

تنش خشکی در مرحله گلدهی از طریق اختلال در گرده-افشانی، کاهش فتوسنتز و کاهش تعداد گل سبب کاهش تعداد غلاف و تعداد دانه غلاف می‌شود (Habib Porkashef

نشت یونی به بیرون از سلول می‌شود (Mohammadkhani and Haidari, 2007). همچنین، تنش خشکی از تکامل دیواره سلولی ممانعت نموده و موجب نشت بیشتر الکترولیت‌ها از آن شده و در نهایت کاهش پایداری غشاء سلولی می‌شود (Qayyum et al., 2018). افزایش میزان پراکسید هیدروژن در اثر تنش خشکی در نتیجه اختلال ایجاد شده و عدم تعادل بین تولید رادیکال‌های آزاد و فعالیت آنتی‌اکسیدانی است (Sabokdast and Moradi, 2022).

محلول‌پاشی بوته‌های لوبیاچیتی با اسید سالیسیلیک در شرایط آبیاری و تنش خشکی انتهای فصل سبب کاهش میزان هدایت الکتریکی مواد نشت یافته از برگ‌های لوبیاچیتی و همچنین کاهش میزان پراکسید هیدروژن گردید به‌طوری‌که میزان کاهش هر دو شاخص مورد بررسی با افزایش غلظت اسید سالیسیلیک، بیشتر شد. کاربرد غلظت ۲۰۰ میلی گرم در لیتر اسید سالیسیلیک سبب کاهش میزان هدایت الکتریکی مواد نشت یافته از غشاء در شرایط آبیاری کامل و تنش خشکی به ترتیب به میزان ۲/۳ و ۱/۷ درصد نسبت به شاهد شد. کاهش میزان پراکسید هیدروژن با افزایش غلظت اسید سالیسیلیک از شاهد به ۲۰۰ میلی گرم در لیتر به میزان ۲۸/۹ و ۸۱/۹ درصد به ترتیب در شرایط آبیاری کامل و تنش خشکی به دست آمد (شکل ۱ الف و ب). افزایش اسید سالیسیلیک با افزایش آنتی‌اکسیدان‌ها سبب کاهش میزان پراکسید هیدروژن (Habibi, 2012) و سایر رادیکال‌های آزاد اکسیژن که عامل اصلی پراکسیداسیون لیپیدهای غشاء و نشت مواد سلولی هستند، می‌شود (Ghassemi et al., 2019). کاهش میزان هدایت الکتریکی مواد نشت یافته از غشاء و همچنین کاهش میزان پراکسید هیدروژن در اثر محلول‌پاشی اسید سالیسیلیک در ذرت (Bijanazadeh et al., 2019) و برنج (Sohag et al., 2020) مشاهده شده است که مطابق با نتایج پژوهش حاضر است.

ارتفاع بوته و تعداد شاخه فرعی

کمبود آب ناشی از تنش خشکی از طریق کاهش فشار تورژانس موجب کاهش اندازه سلول، کاهش نمو سلولی و کاهش رشد اندام‌ها و برگ‌ها می‌شود و در نهایت با کاهش تولید مواد فتوسنتزی موجب کاهش ارتفاع بوته و تعداد شاخه فرعی می‌گردد (Yeganehpour et al., 2017).

لوبیاچیتی گردید (جدول ۶). علی‌رغم کاهش تعداد غلاف در بوته در اثر تنش خشکی، محلول‌پاشی غلظت‌های ۱۰۰ و ۲۰۰ میلی‌گرم در لیتر اسید سالیسیلیک سبب افزایش معنی‌دار این صفت به ترتیب به میزان ۷/۱۹ و ۱۸/۵۴ درصد نسبت به تیمار شاهد گردید (جدول ۶).

et al., 2017). تأثیر تیمارهای اسید سالیسیلیک و تنش خشکی بر تعداد غلاف در بوته در سطح احتمال یک درصد معنی‌دار بود ولی برهم‌کنش این دو تیمار اثر معنی‌داری بر تعداد غلاف در بوته نداشت (جدول ۵). قطع آبیاری در مرحله گلدهی سبب کاهش تعداد غلاف در بوته به میزان ۱۰/۵۶ در

جدول ۵. تجزیه واریانس تأثیر تیمارهای آبیاری و محلول‌پاشی اسید سالیسیلیک بر صفات زراعی و عملکردی لوبیاچیتی

Table 5. Analysis of variance the effects of irrigation and salicylic acid treatments on agronomic and yield traits of pinto bean

S.O.V	منابع تغییرات	درجه آزادی df	Mean of squares		
			ارتفاع بوته Plant height	تعداد شاخه فرعی Number of branches	تعداد غلاف در بوته Number of pods per plant
Block	بلوک	2	26.79 ^{ns}	1.147 ^{ns}	14.115 ^{**}
Irrigation (I)	آبیاری	1	465.125 [*]	7.22 [*]	4.109 [*]
Error a	خطای اصلی	2	5.522	0.107	0.116
Salicylic acid (SA)	اسید سالیسیلیک	2	250.26 ^{**}	3.487 ^{**}	3.283 ^{**}
I × SA	اسید سالیسیلیک × آبیاری	2	19.247 ^{**}	0.087 ^{ns}	0.096 ^{ns}
Error b	خطای فرعی	8	1.538	0.053	0.069
CV (%)	ضریب تغییرات		1.27	4.71	3.05

ns, *, ** and ***: Not-significant and significant at 5% and 1% probability levels, respectively.

جدول ۶. مقایسه میانگین تیمارهای آبیاری و اسید سالیسیلیک بر صفات زراعی و عملکردی لوبیاچیتی

Table 6. Comparison of mean effects of irrigation and salicylic acid treatment on agronomic and yield traits of pinto bean

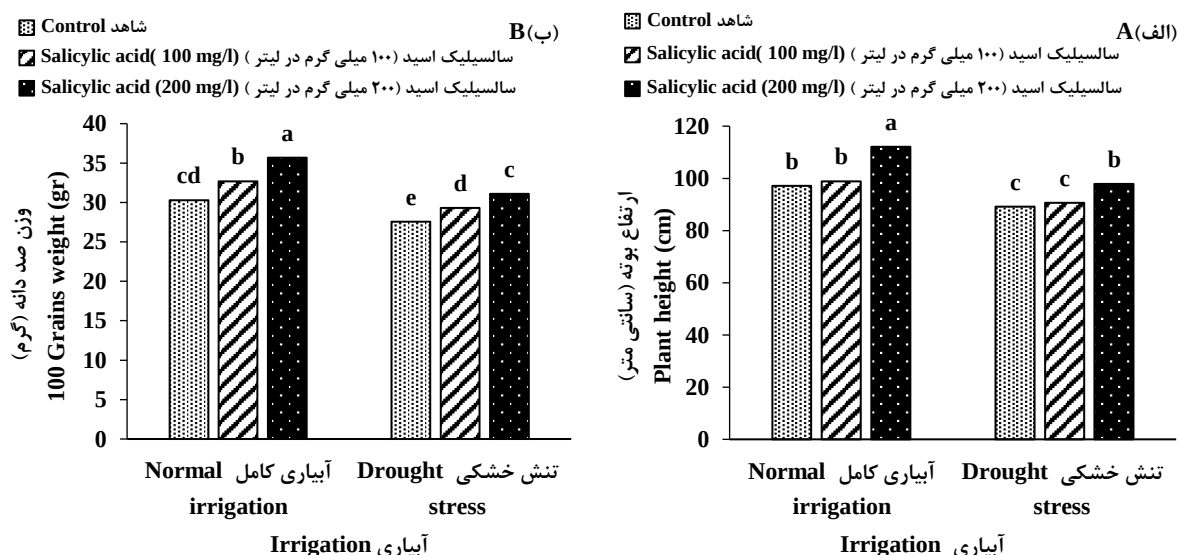
Treatment		تیمار	تعداد شاخه‌های فرعی Number of branches	تعداد غلاف در بوته Number of pods per plant
سطوح آبیاری Irrigation levels	Normal irrigation	آبیاری کامل	5.53 ^a	9.09 ^a
	Drought stress	تنش خشکی	4.27 ^b (-22.8) *	8.13 ^b (+10.56)
اسید سالیسیلیک Salicylic acid	Control	شاهد	4.33 ^b	7.93 ^c
	100 mg.l ⁻¹		4.60 ^b (+6.23)	8.50 ^b (+7.19)
	200 mg.l ⁻¹		5.76 ^a (+33.02)	9.40 ^a (+18.54)

در هر ستون میانگین‌هایی که در یک حرف مشترک هستند فاقد تفاوت آماری معنی‌دار در سطح احتمال ۵٪ بر اساس آزمون چند دامنه‌ای دانکن می‌باشند. *: اعداد داخل پارانتر نشان‌دهنده درصد تغییر نسبت به تیمار شاهد است.

In each column, means which followed by the same letter are not significantly different at the 5% probability level according to Duncan test. *: The numbers in parentheses indicate the percent change compared to the control treatment.

بیان کردند که کاربرد اسید سالیسیلیک با بهبود وضعیت ریشه و افزایش طول دوره گلدهی و غلاف‌بندی، موجب افزایش تعداد غلاف در بوته و تعداد دانه در کلزا می‌شود. مطابق با نتایج پژوهش حاضر، افزایش تعداد کپسول در بوته و تعداد دانه در کپسول در سیاه‌دانه در اثر محلول‌پاشی اسید سالیسیلیک گزارش شده است (Azadvari et al., 2020).

به نظر می‌رسد محلول‌پاشی اسید سالیسیلیک با حفظ تعادل آب در گیاه، شرایط را برای تلقیح گل‌های بیشتر فراهم می‌کند و سبب افزایش تعداد واحدهای زایشی در گیاه می‌شود. همچنین با افزایش فتوسنتز و تسهیم مواد فتوسنتزی در گیاه از کاهش تعداد دانه جلوگیری می‌کند (Eraslan et al., 2007). قاسمی و همکاران (Ghasemi et al., 2020)

شکل ۲. تأثیر تیمارهای آبیاری و محلول پاشی با اسید سالیسیلیک بر ارتفاع بوته (الف) و وزن صد دانه (ب) لوبیاچیتی. میانگین‌ها با حروف مشابه تفاوت معنی‌داری در سطح احتمال پنج درصد بر اساس آزمون چند دامنه‌ای دانکن ندارند.

Fig. 2. The effects of irrigation and foliar application with salicylic acid on plant height (A) and 100 grains weight (B) of pinto bean. The means with the same letter(s) are not significantly different according to Duncan test ($p \leq 0.05$).

عملکرد دانه

لوبیاچیتی شد. کمبود آب در زمان گل‌دهی، رابطه بین منبع و مقصد فرآورده‌های فتوسنتزی را تحت تأثیر قرار داده و با کاهش تعداد گل سبب کاهش مقاصد ذخیره‌سازی مواد فتوسنتزی و در نتیجه عملکرد دانه می‌شود (Durigon et al., 2019). کاهش عملکرد دانه در اثر تنش خشکی در کلزا (Rostami Hir et al., 2021) و سویا (Basal and Szabo, 2020) نیز گزارش شده است که مطابق با نتایج پژوهش حاضر است.

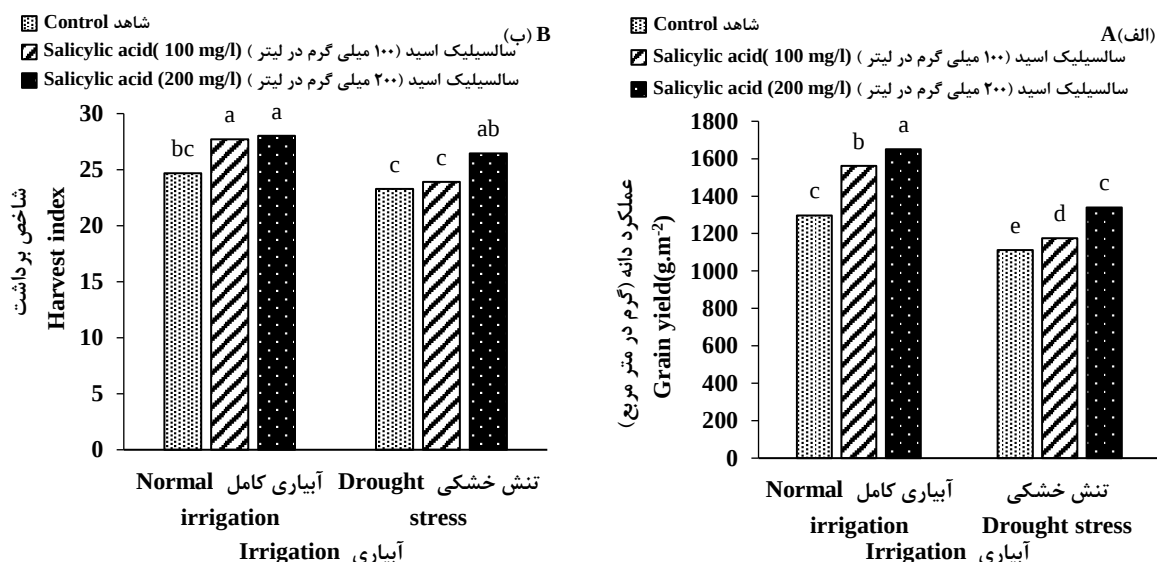
نتایج تجزیه واریانس نشان داد که اثرات اصلی و متقابل بین آبیاری و محلول پاشی اسید سالیسیلیک در سطح احتمال یک درصد بر عملکرد دانه معنی‌دار است (جدول ۷). قطع آبیاری در مرحله گلدهی موجب کاهش معنی‌دار عملکرد دانه لوبیاچیتی به میزان ۱۴/۱ درصد شد (شکل ۳الف). کمبود آب در مرحله گلدهی با تأثیر منفی بر تشکیل غلاف (جدول ۶) و وزن صد دانه (شکل ۲ب) موجب کاهش عملکرد دانه در

جدول ۷. تجزیه واریانس تأثیر تیمار آبیاری و محلول پاشی اسید سالیسیلیک بر وزن صد دانه، عملکرد دانه و شاخص برداشت در لوبیاچیتی
Table 7. Analysis of variance the effects of irrigation and salicylic acid treatments on 100 grains weight, grain yield and HI of pinto bean

S.O.V	منابع تغییرات	درجه آزادی Df	وزن صد دانه 100 grains Weight	عملکرد دانه Grain yield	شاخص برداشت Harvest index
Block	بلوک	2	11.815 ^{ns}	49175.63 ^{ns}	54.562 ^{ns}
Irrigation (I)	آبیاری	1	56.676*	388897.26*	22.748 ^{ns}
Error a	خطای اصلی	2	0.771	6598.12	4.284
Salicylic acid (SA)	اسید سالیسیلیک	2	30.084**	127784.79**	11.668**
I × SA	اسید سالیسیلیک × آبیاری	2	1.368*	15931.62**	6.964*
Error b	خطای فرعی	8	0.287	793.79	0.954
CV (%)	ضریب تغییرات		1.72	2.078	3.80

*, **, ns: به ترتیب اختلاف معنی‌دار در سطح احتمال ۵ و ۱ درصد و نبود اختلاف معنی‌دار

*, **, and ns: significant at a probability level of 5% and 1% and non-significant, respectively

شکل ۳. تأثیر تیمارهای آبیاری و محلول‌پاشی با اسید سالیسیلیک بر عملکرد دانه (الف) و شاخص برداشت (ب) لوبیاچیتی. میانگین‌ها با حروف مشابه تفاوت معنی‌داری در سطح احتمال پنج درصد بر اساس آزمون چند دامنه‌ای دانکن ندارند.

Fig. 3. The effects of irrigation and foliar application with salicylic acid treatments on grain yield (A) and harvest index (B) of pinto bean. The means with the same letter(s) are not significantly different according to Duncan test ($p \leq 0.05$).

al. 2015). بین شاخص برداشت در تیمار شاهد شرایط تنش، علی‌رغم داشتن کاهش ۳/۱ درصدی نسبت به تیمار شاهد شرایط آبیاری، اختلاف معنی‌داری مشاهده نشد (شکل ۳ب). کاهش شاخص برداشت، نشان‌دهنده میزان تغییر عملکرد دانه نسبت به زیست‌توده است. معنی‌دار نبودن کاهش شاخص برداشت را در این پژوهش می‌توان به کاهش متوازن دانه و زیست‌توده در اثر تنش خشکی نسبت داد. کاربرد غلظت‌های مختلف اسید سالیسیلیک در شرایط آبیاری کامل و قطع آبیاری در مرحله گلدهی، موجب افزایش شاخص برداشت لوبیاچیتی شد، به‌طوری‌که بیش‌ترین شاخص برداشت لوبیاچیتی با ۱۳/۵ درصد افزایش در محلول‌پاشی ۲۰۰ میلی‌گرم در لیتر اسید سالیسیلیک در شرایط آبیاری کامل و قطع آبیاری مشاهده شد. در شرایط آبیاری کامل، بین تیمار ۲۰۰ میلی‌گرم در لیتر اسید سالیسیلیک با تیمار ۱۰۰ میلی‌گرم در لیتر اسید سالیسیلیک از نظر آماری تفاوت معنی‌داری مشاهده نشد (شکل ۳ب). محلول‌پاشی با اسید سالیسیلیک با افزایش طول ریشه، زمینه لازم برای افزایش جذب آب و عناصر غذایی را فراهم نموده و موجب افزایش فتوسنتز می‌شود، در نتیجه مواد فتوسنتزی بیشتری به توسعه‌ی اندام‌های زایشی اختصاص‌یافته و عملکرد دانه نسبت به بیومس افزایش بیشتری می‌یابد (Jirjaie et al., 2012). یگانه‌پور و همکاران (Yeganehpour et al., 2017) بیان

محلول‌پاشی غلظت‌های مختلف اسید سالیسیلیک هم در شرایط آبیاری کامل و هم در شرایط تنش خشکی با افزایش تعداد غلاف در بوته و تعداد دانه در بوته (جدول ۶) و همچنین وزن صد دانه (شکل ۲ب) موجب افزایش عملکرد دانه در لوبیاچیتی شد. در شرایط آبیاری کامل محلول‌پاشی ۱۰۰ و ۲۰۰ میلی‌گرم در لیتر اسید سالیسیلیک عملکرد دانه را به ترتیب به میزان ۲۰/۵ و ۲۷/۳۵ درصد افزایش داد و این افزایش در شرایط تنش خشکی انتهای فصل (قطع آبیاری در مرحله گلدهی) به ترتیب به میزان ۵/۵ و ۲۰/۴ درصد بود (شکل ۳الف). افزایش در عملکرد می‌تواند ناشی از تأثیر مثبت اسید سالیسیلیک در بهبود ارتفاع بوته (شکل ۲الف)، تعداد غلاف در بوته، تعداد دانه غلاف (جدول ۶) و وزن صد دانه (شکل ۲ب) باشد. مطابق با نتایج این پژوهش، افزایش عملکرد دانه در اثر محلول‌پاشی اسید سالیسیلیک در سویا (Rajeshwari and Bhuvaneshwari, 2017) و سیاه‌دانه (Azadvari et al., 2020) شد.

شاخص برداشت

کاهش سطح برگ و پیر شدن برگ‌ها در اثر تنش خشکی سبب کمبود مواد فتوسنتزی لازم جهت انتقال به اندام‌های گیاه می‌شود، کاهش مواد فتوسنتزی دلیل عمده کاهش عملکرد کاه و کلش و عملکرد بیولوژیک است (Kamrani et

(محتوای مالون‌دی‌آلدهید) و هدایت الکتریکی مواد نشت الکترولیت یافته از برگ، موجب بهبود شاخص کلروفیل برگ لوبیاچیتی شد. بیش‌ترین تعداد شاخه فرعی و تعداد غلاف در بوته در تیمار محلول‌پاشی ۲۰۰ میلی‌گرم در لیتر اسید سالیسیلیک به دست آمد. همچنین در شرایط آبیاری کامل و تنش خشکی (قطع آبیاری در مرحله گلدهی) بیش‌ترین ارتفاع بوته، وزن صد دانه، عملکرد دانه و شاخص برداشت در تیمار محلول‌پاشی ۲۰۰ میلی‌گرم در لیتر اسید سالیسیلیک مشاهده شد. به نظر می‌رسد محلول‌پاشی اسید سالیسیلیک به‌ویژه با غلظت ۲۰۰ میلی‌گرم در لیتر اسید سالیسیلیک می‌تواند با بهبود صفات فیزیولوژیک و بیوشیمیایی ضمن جبران اثرات تنش خشکی موجب افزایش عملکرد دانه لوبیاچیتی می‌شود.

کردند که اسید سالیسیلیک در شرایط تنش خشکی از طریق افزایش عملکرد اندام زمینی و افزایش جذب مواد و تأثیر بر فتوسنتز و تولید مواد فتوسنتزی بیشتر از طریق عوامل روزنه‌ای، رنگیزه و ساخت کلروپلاست و آنزیم‌های دخیل در مراحل فتوسنتز و همچنین با افزایش مقاومت گیاه در برابر تنش خشکی، عملکرد دانه گیاه را افزایش داد. افزایش شاخص برداشت در شرایط آبیاری و شرایط تنش خشکی در لوبیاچیتی (Afshari et al., 2016) و کلزا (Sajed Gollojeh et al., 2021) نیز گزارش شده است.

نتیجه‌گیری نهایی

محلول‌پاشی اسید سالیسیلیک تحت شرایط قطع آبیاری در مرحله گلدهی از طریق کاهش پراکسیداسیون لیپیدی

منابع

- Abdelaal, K.A.A., EL-Maghraby, L.M., Elansary, H., Hafez, Y.M., Ibrahim, E.I., El-Banna, M., El-Esawi, M., Elkelish, A., 2020. Treatment of sweet pepper with stress tolerance-inducing compounds alleviates salinity stress oxidative damage by mediating the physio-biochemical activities and antioxidant systems. *Agronomy*. 10, 26-41. <https://doi.org/10.3390/agronomy10010026>
- Abid, M., Tian, Z., Ata-Ul-Karim, S.T., Cui, Y., Liu, Y., Zahoor, R., Dai, T., 2016. Nitrogen nutrition improves the potential of wheat (*Triticum aestivum* L.) to alleviate the effects of drought stress during vegetative growth periods. *Frontiers in Plant Science*. 7, 1-14. <https://doi.org/10.3389/fpls.2016.00981>
- Afshari, M.A., Shekari, F., Afsahi, K., Azimkhani, R., 2016. Effect of floral applied salicylic acid on dry weight, harvest index, yield and yield components of cowpea (*Vigna unguiculata* L.) under water deficit stress. *Environmental Stresses in Crop Sciences*. 9, 51-58. [In Persian with English Summary] <https://doi.org/10.22077/escs.2016.299>
- Agricultural statistics. 2023. Iranian Ministry of Agriculture Press. 103p. [In Persian]. <https://amar.maj.ir/Dorsapax/userfiles/Sub65/Amarnameh-J1-1401.pdf>
- Ahmadizadeh, A., Khajoei-Nejad, G., Abdoshahi, R., 2018. Effect of salicylic acid on morphological characteristics and yield of sorghum (*Sorghum bicolor* L.) cultivars under different irrigation regimes. *Cereal Research*. 7, 591-603. [In Persian]. <https://doi.org/10.22124/c.2018.6799.1265>
- Alexieva, V., Sergiev, I., Mapelli S., Karanov E., 2001. The effect of drought and ultraviolet radiation on growth and stress markers in pea and wheat. *Plant, Cell and Environment*. 24, 1337-1344. <https://doi.org/10.1046/j.1365-3040.2001.00778.x>
- Asadi, M., Eshghizadeh, H.R., 2021. Response of sorghum genotypes to water deficit stress under different CO₂ and nitrogen levels. *Plant Physiology and Biochemistry*. 158, 255-264. <https://doi.org/10.1016/j.plaphy.2020.11.010>
- Ashraf, M., Akram, N. A., Arteca, R. N., Foolad, M. R., 2010. The physiological, biochemical and molecular roles of brassinosteroids and salicylic acid in plant processes and salt tolerance. *Critical Reviews in Plant Sciences*. 29, 162-190. <https://doi.org/10.1080/07352689.2010.483580>
- Azadvari, H., Naeimi, M., Gholizadeh, A., Nakhzari Moghadam, A., 2020. Effect of application methods of salicylic acid on morphological characteristics, grain yield and essential oil of black cumin (*Nigella Sativa* L.) under water stress conditions. *Iranian Journal of Field Crops Research*. 18, 125-137. [In

- Persian with English Summary]. <https://doi.org/10.22067/gsc.v18i1.82805>
- Barros, T.C., Prado, R.D.M., Roque, C.G., Barzotto, G.R., Wassolowski, C.R., 2018. Silicon and salicylic acid promote different responses in legume plants. *Journal of Plant Nutrition*. 41, 16, 2116-2125. <https://doi.org/10.1080/01904167.2018.1497177>
- Basal, O., Szabo, A., 2020. The combined effect of drought stress and nitrogen fertilization on soybean. *Agronomy*. 10, 384-402. <https://doi.org/10.3390/agronomy10030384>
- Beebe, S.E., Rao, I.M., Blair, M.W., Acosta-Gallegos, J.A., 2013. Phenotyping common beans for adaptation to drought. *Frontiers in Physiology*. 4, 1-20. <https://doi.org/10.3389/fphys.2013.00035>
- Bijanazadeh, E., Naderi, R. Egan, T.P., 2019. Exogenous application of humic acid and salicylic acid to alleviate seedling drought stress in two corn (*Zea mays* L.) hybrids. *Journal of Plant Nutrition*. 42, 1483-1495. <https://doi.org/10.1080/01904167.2019.1617312>
- Bradford, M.M., 1976. A rapid and sensitive method for the quantitation of microgram quantities of protein utilizing the principle of protein-dye binding. *Analytical Biochemistry*. 72, 248-254. <https://doi.org/10.1006/abio.1976.9999>
- Chavoushi, M., Najafi, F., Salimi, A., Angaji, S.A., 2019. Improvement in drought stress tolerance of safflower during vegetative growth by exogenous application of salicylic acid and sodium nitroprusside. *Industrial Crops and Products*. 134, 168-176. <http://doi.org/10.1016/j.indcrop.2019.03.071>
- Durigon, A., Evers, J., Metselaar, K., De Jong Van Lier, Q., 2019. Water stress permanently alters shoot architecture in common bean plants. *Agronomy*. 9, 160-183. <https://doi.org/10.3390/agronomy9030160>
- Eraslan, F., Inal, A., Gunes, A., Alpaslan, M., 2007. Impact of exogenous salicylic acid on the growth, antioxidant activity and physiology of carrot plants subjected to combined salinity and boron toxicity. *Scientia Horticulturae*. 113, 120-128. <https://doi.org/10.1016/j.scienta.2007.03.012>
- Ghasemi, D., Dolatti, L., Shekari, F., 2020. Evaluation of effect seed priming with salicylic acid on yield and yield components oilseed rape (*Brassica napus* L.). *Journal of Crop Production*. 13, 61-70. [In Persian with English Summary]. <https://doi.org/10.22069/ejcp.2021.17180.2272>
- Ghassemi-Golezani, K., Bilasvar, H.M., Nassab, A.D.M., 2019. Improving rapeseed (*Brassica napus* L.) plant performance by exogenous salicylic acid and putrescine under gradual water deficit. *Acta Physiologiae Plantarum*. 41, 1-8. <https://doi.org/10.1007/s11738-019-2986-7>
- Habib Porkashef, E., Gharineh, M.H., Shafeinia, A.R., Roozrokh, M., 2017. Effect of different levels of zeolite on yield of red bean (*Phaseolus vulgaris* L.) under drought stress in kermanshah climate condition. *Plant Production Technology*. 9, 141-151. [In Persian with English Summary]. <https://doi.org/10.22084/ppt.2017.2209>
- Habibi, G., 2012. Exogenous salicylic acid alleviates oxidative damage of barley plants under drought stress. *Acta Biologica Szegediensis*. 56, 57-63.
- Hamzei, J., Babaei, M., 2017. Response of morphological traits, yield components and yield of Pumpkin (*Cucurbita pepo* L.) to the integrated management of irrigation interval and nitrogen fertilizer. *Crop Production*. 9, 17-35. [In Persian]. <https://doi.org/10.22069/EJCP.2017.9363.1727>
- Hayat, S., Ahmad, A., Alyemeni, M.N., 2013. *Salicylic Acid Plant Growth and Development*. Springer Dordrecht Heidelberg, New York, London.
- ISTA. 2017. *International Rules for Seed Testing*. International Seed Testing Association, Bassersdorf, Switzerland.
- Istanbulluoglu, A., Arslan, B., Gocmen, E., Gezer, E., Pasa, C., 2010. Effects of deficit irrigation regimes on the yield and growth of oilseed rape (*Brassica napus* L.). *Biosystem Engineering*. 105, 388-394. <https://doi.org/10.1016/j.biosystemseng.2009.12.010>
- Jahanbakhsh, S., Moradi, R., Khajoei-Nejad, G., Naghizadeh, M., 2020. Effect of planting date, drought stress and salicylic acid on yield and biochemical characteristics of quinoa. *Iranian Journal of Field Crop Science*. 51, 55-71. [In Persian with English Summary].

- <https://doi.org/10.22059/ijfcs.2020.284610.654622>
- Jiriaie, M., Sajedi, N., 2012. Effect of plant growth regulators on agro physiological traits of wheat (*Triticum aestivum* L. var. Shahriar) under water deficit stress. *Research on Crops*. 13, 37-45.
- Kamrani, M., Farzi, A., Ebadi, A., 2015. Evaluation of grain yield performance and tolerance to drought stress in wheat genotype using drought tolerance indices. *Cereal Research*. 5, 231-246. [In Persian with English Summary].
- Kaushal, M., Wani, S.P., 2016. Rhizobacterial-plant interactions: strategies ensuring plant growth promotion under drought and salinity stress. *Agriculture, Ecosystems and Environment*. 231, 68-78. <https://doi.org/10.1016/j.agee.2016.06.031>
- Khan, A., Anwar, Y., Hasan, M.M., Iqbal, A., Ali, M., Alharby, H.F., 2017. Attenuation of drought stress in brassica seedlings with exogenous application of Ca^{2+} and H_2O_2 . *Plants*. 6, 20-33. <https://doi.org/10.3390/plants6020020>
- Khan, W., Prithiviraj, B., Smith, D.L., 2003. Photosynthetic responses of corn and soybean to foliar application of salicylates. *Journal of Plant Physiology*. 160, 485-492. <https://doi.org/10.1078/0176-1617-00865>
- Kottmann, L., Wilde, P., Schittenhelm, S., 2016. How do timing, duration, and intensity of drought stress affect the agronomic performance of winter rye? *European Journal of Agronomy*. 75, 25-32. <https://doi.org/10.1016/j.eja.2015.12.010>
- Kuchlan, P., Kuchlan, M.K., 2023. Effect of salicylic acid on plant physiological and yield traits of soybean. *Legume Research*. 46, 56-61. <https://doi.org/10.18805/LR-4527>
- Mahdavian, K., 2021. The study of the effects of different concentrations of salicylic acid on improving physiological and biochemical properties of pistachio (*Pistacia vera* L.) var. Akbari seedlings under salinity stress. *Journal of Plant Environmental Physiology*. 16, 139-150. <https://doi.org/10.30495/iper.2021.679545>
- Miura, K., Tada, Y., 2014. Regulation of water, salinity, and cold stress responses by salicylic acid. *Frontiers in Plant Science*. 5, 1-12. <https://doi.org/10.3389/fpls.2014.00004>
- Mohammadkhani, N., Heidari, R., 2007. Effects of drought stress on protective enzyme activities and lipid peroxidation in two maize cultivars. *Pakistan Journal of Biological Sciences*. 10, 3835-3840. <https://doi.org/10.3923/pjbs.2007.3835.3840>
- Moradi Marjane, E., Goldani, M., 2011. Evaluation of different salicylic acid levels on some growth characteristics of pot marigold (*Calendula officinalis* L.) under limited irrigation. *Environmental Stresses in Crop Sciences*. 4, 33-45. [In Persian with English Summary]. <https://doi.org/10.22077/escs.2011.97>
- Mousavi Dehmordy, Z., Gholami, M., Baninasab, B., 2018. Effect of vermicompost fertilizer on growth and drought tolerance of olive (*Olea europaea* L. cv. Zard). *Plant Process and Function*. 7, 1-18. [In Persian with English Summary].
- Qayyum, A., Razzaq, A., Bibi, Y., Khan, S.U., Abbasi, K.S., Sher, A., Jenks, M.A., 2018. Water stress effects on biochemical traits and antioxidant activities of wheat (*Triticum aestivum* L.) under In vitro conditions. *Acta Agriculturae Scandinavica, Section B - Soil and Plant Science*, 68, 283-290. <https://doi.org/10.1080/09064710.2017.1395064>
- Rahbarian, R., Khavari-Nejad, R., Ganjeali, A., Bagheri, A.R., Najafi, F., 2011. Drought stress effects on photosynthesis, chlorophyll fluorescence and water. *Acta Biologica Cracoviensa Botanica*. 53, 47-56.
- Rajeshwari, V., Bhuvaneshwari, V., 2017. Salicylic acid induced salt stress tolerance in plants. *International Journal of Plant Biology and Research*. 5, 1067-1073. <https://doi.org/10.47739/2333-6668/1067>
- Rostami Hir, M., Sheikhzadeh, P., Khomari, S., Zare, N., 2021. The effects of molybdenum oxide nanoparticles on some physiological and agronomic characteristics of oilseed rape under drought stress. *Journal of Crop Production*. 14, 43-64. [In Persian with English Summary]. <https://doi.org/10.22069/ejcp.2022.18786.2398>
- Sabokdast, M., Moradi, J., 2022. Study of the physiological and biochemical changes of common bean in response to foliar application of salicylic acid under drought stress conditions. *Journal of Crop Breeding*. 14, 117-126. [In

- Persian with English Summary]
<https://doi.org/10.52547/jcb.14.42.117>
- Sajed Gollojeh, K., Khomari, S., Sheikhzadeh, P., Sabaghnia, N., Mohebodini, M., 2021. The effect of foliar application of nano material and salicylic acid on spring rapeseed yield under water limitation condition. *Journal of Crops Improvement*. 23, 113-126. [In Persian].
<https://doi.org/10.22059/jci.2020.299040.2358>
- Sepehri, A., Abasi, R., Karami, A., 2015. Effect of drought stress and salicylic acid on yield and yield component of bean genotypes. *Journal of Crops Improvement*. 17, 503-516. [In Persian with English Summary].
<https://doi.org/10.22059/jci.2015.55196>
- Shi, Q., Bao, Z., Zhu, Z., Ying, Q., Qian, Q., 2006. Effects of different treatments of salicylic acid on heat tolerance, chlorophyll fluorescence, and antioxidant enzyme activity in seedlings of *Cucumis sativa* L. *Plant Growth Regulation*. 48, 127-135.
<https://doi.org/10.1007/s10725-005-5482-6>
- Shooryabi, M., Ganjeali, A., Abrishamci, P., 2012. Investigating the effect of salicylic acid on enzymes activity and antioxidant compounds of chickpea (*Cicer arietinum* L.) cultivars under drought stress. *Environmental Stresses in Crop Sciences*. 5, 41-54.
<https://doi.org/10.22077/escs.2012.113>
- Sohag, A.A.M., Tahjib-Ul-Arif, M., Brestic, M., Afrin, S., Sakil, M.A., Hossain, M.A., 2020. Exogenous salicylic acid and hydrogen peroxide attenuate drought stress in rice. *Plant, Soil and Environment*. 66, 7-13.
<https://doi.org/10.17221/472/2019-PSE>
- Stewart, R.R.C., Bewley, J.D., 1980. Lipid peroxidation associated with accelerated aging of soybean axes. *Plant Physiology*. 65, 245-248. <https://doi.org/10.1104/pp.65.2.245>
- Tayyab, N., Naz, R., Yasmin, H., Nosheen, R., Sajjad, M., Hassan, M.N., Roberts, T.H., 2020. Combined seed and foliar pre-treatments with exogenous methyl jasmonate and salicylic acid mitigate drought induced stress in maize. *Plos One*. 15, 1-18.
<https://doi.org/10.1371/journal.pone.0232269>
- Yeganehpour, F., Salmasi, S., Shafaq, J., Ghasemi Golazani, K., 2017. Effect of drought stress chemical and biofertilizer and salicylic acid on grain yield and yield components of Coriander (*Coriandrum sativum* L.). *Journal of Crop Production*. 9, 37-55. [In Persian].
<https://doi.org/10.22069/ejcp.2017.8717.1672>